EKONOMICKÁ BEZPEČNOSŤ A OŽIVENIE PODNIKOV

Vladimír Gozora *)

ABSTRAKT

Cieľom príspevku je identifikovať faktory nerovnovážnych stavov podnikateľských subjektov. Na detaile malých a stredných podnikov budú prezentované kritické oblasti a determinanty ekonomického zaostávania v časovom horizonte rokov 2007-2012 a problémy ekonomickej bezpečnosti podnikov. V ďalšej časti príspevku budú uvedené strategické prístupy podnikových manažmentov pri skvalitňovaní rozhodovacích procesov a zvyšovaní ekonomickej bezpečnosti podnikateľských subjektov. Súčasťou analytickej časti bude zhodnotenie výsledkov šetrenia 123 malých a stredných podnikov a SWOT analýza podnikateľskej činnosti v špecifických podmienkach SR. V syntetickej časti príspevku budú uvedené indikátory na identifikáciu ekonomických rizík, nerovnovážnych stavov podnikateľských ekonomík a na zistenie stavu ekonomickej bezpečnosti podnikov. V závere príspevku bude zvýraznený návrh na plošnú implantáciu kritických infraštruktúr a na moduláciu hraničných hodnôt ekonomickej bezpečnosti malých a stredných podnikov.

Kľúčové slová:
ekonomická diferenciácia, vnútropodnikový manažment, ekonomická bezpečnosť podnikov, Indikátory ekonomickej bezpečnosti, kritická infraštruktúra.

ABSTRACT

The aim of this paper is to identify factors of unbalanced states of enterprise subjects. On detail of small and medium-sized enterprises critical areas and determinants of economic backwardness in the 2007-2012 timeframe, and economic security issues of enterprises will be presented.The next part the paper will describe the strategic approaches of corporate management in improving of decision-making process and increasing of economic security of businesses.Part of the analytical part of the article will be evaluation of results of the 123 investigation of SMEs and SWOT analysis of business activities in specific conditions of the Slovak Republic. The synthetic part of

*) Vladimír Gozora, Dr.h.c.prof.mpx.h.c.prof.Ing. PhD.,MBA Ústav ekonómie a manažmentu, Vysoká škola ekonómie a manažmentu v Bratislave pre verejnú správu, Furdekova 16, 85104 Bratislava,0903 261080, vladimir.gozora@vsemvs.sk

the paper will be shown indicators to identify economic risks, unbalanced states of business economics and to survey the status of economic security of enterprises. In conclusion of the contribution, the proposal for entire implementation of critical infrastructures and the modulation of thresholds of economic security of small and medium-sized enterprises will be presented.

Key words:
Family business; Entrepreneurship; Micro business; Medium business; Small business

1 ÚVOD

Ekonomický a sociálny rozvoj spoločnosti vyžaduje ekonomicky výkonnú a flexibilnú podnikateľskú štruktúru, pevné pravidlá a účinné makroekonomické nástroje riadenia podnikateľských subjektov.

Vstup Slovenska do Európskej únie si preto vyžiadal adaptáciu podnikateľských štruktúr a verejnej správy spoločnej európskej politike. Transformácia a reštrukturalizácia odvetví národného hospodárstva prinútili podnikateľské subjekty a verejnú správu prispôsobiť hospodársky mechanizmus aktivovaniu podnikateľskej činnosti a rastu Slovenskej ekonomiky.

Dosahovanou dynamikou ekonomického rastu, kladnými číslami medziročného prírastku hrubého domáceho produktu, rastom čistej pridanej hodnoty a produktivity práce sa Slovensko zaradilo medzi asociované krajiny s najvyšším prírastkom hodnoty uvedených makroekonomických ukazovateľov. Zvyšovaním zamestnanosti ekonomicky činného obyvateľstva a moduláciou trhovej ekonomiky Slovenská republika splnila podmienky pre vstup do Eurozóny. A od 1. 9. 2009 je jej platným členom.

Vzostup Slovenskej ekonomiky v roku 2009 pozastavila svetová finančná a hospodárska kríza. Séria pozitívnych výsledkov v Slovenskej ekonomike sa ukázala už v roku 2010. Ekonomika však obyvateľstvu zatiaľ nepomáha. Rast aktuálnej ekonomiky je podľa viacerých ekonómov stále slabý na to, aby dokázal vytvárať nové pracovné miesta. K tomu je však nevyhnutný dlhodobý rast ekonomiky o 3-4 % a vytvoriť bezpečné podnikateľské prostredie.

Preto je podľa Gozoru, V. (2013) nevyhnutné zaviesť účinné nástroje ekonomického riadenia a indikátory podnikovej bezpečnosti, ozdraviť ekonomicky zaostávajúce podniky a odstrániť regionálne disparity v ekonomickom a sociálnom prostredí. Cieľom nášho príspevku je identifikovať determinanty nerovnovážnych stavov a príčiny ekonomickej diferenciácie podnikateľských subjektov, stanoviť indikátory ekonomickej bezpečnosti a navrhnúť metódy ozdravenia ekonomicky zaostávajúcich podnikov.

2 MATERIÁL A METODIKA PRÁCE

Realizácia uvedeného cieľa si vyžiadala uskutočniť prieskum v súbore odvetví rezortu pôdohospodárstva v diapazóne rokov 2007-2012. Podkladové údaje sme získali z informačných listov Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Ministerstva financií SR a Štatistického úradu SR. Získané údaje sme verifikovali

a doplnili verifikačným výskumom v 123 malých a stredných podnikoch agrárneho a potravinárskeho sektoru.

Analytickú časť príspevku sme zamerali na:

- Identifikáciu faktorov nerovnovážnych stavov podnikateľských subjektov a na príčiny ich ekonomickej difereciácie ;
- Strategické prístupy podnikových manažérov v rozhodovacích procesoch a na zhodnotenie ekonomickej bezpečnosti a zdravotného stavu podnikov.

V syntetickej časti príspevku sme navrhli indikátory ekonomickej bezpečnosti a metódy ozdravenia zaostávajúcich podnikateľských subjektov. K získaniu a spracovaniu získaných údajov sme použili metódu analýzy, syntézy, komparácie a dotazovaciu metódu. Pri kvantifikácii výsledkov sme použili bežné matematicko-štatistické vzťahy a numerické výpočty.

3 DETERMINANTY NEROVNOVÁŽNYCH STAVOV PODNIKATEĽSKÝCH SUBJEKTOV

Ekonomická diferenciácia podnikov je determinovaná nerovnovážnymi stavmi ich vonkajšieho a vnútorného prostredia. Preto je riešenie podnikových nerovnováh neoddeliteľnou súčasťou podnikania vo všetkých odboroch ekonomickej činnosti.

Podnikateľské prostredie na Slovensku má svoje špecifiká, ktoré sú determinované geografickými, sociálno-ekonomickými a spoločensko-politickými podmienkami. Preto je každý región, či územno-správna jednotka vo vzťahu k podnikateľským subjektom špecifická a odlišná v regionálnych makroekonomických ukazovateľoch. Poradie determinantov vonkajšieho a vnútorného prostredia uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1Determinanty nerovnovážnych stavov vonkajšieho a vnútorného prostredia podnikov

P.č.	**Determinant - obsah**		**Váha**		**Poradie determinantov**
			Počet bodov	**%**	
1.	Determinanty vonkajšieho a vnútorného prostredia	Produkčná nerovnováha	55	16,56	3
2.		Ekonomická nerovnováha	43	12,95	4
3.		Cenová nerovnováha	72	21,69	2
4.		Substitučná nerovnováha	22	6,63	7
5.		Regionálna nerovnováha	85	25,6	1
6.		Ekologická nerovnováha	27	8,13	6
7.		Poznatková nerovnováha	28	8,45	5
1-7	Spolu		332	100,00	0
8.	Determinanty špecifického prostredia	Zhoršenie podnikateľských podmienok	80	26,84	2
9.		Spomalenie materiálnych a finančných tokov	85	28,52	1

10.		Zhoršenie životného prostredia	32	10,74	4
11.		Eliminovanie produkcie a odbytu výrobkov	76	25,50	3
12.		Nedostatok pracovných síl	25	8,39	5
8-12	Spolu		298	100,00	-

Potvrdil sa však názor, že malé a stredné podniky sú flexibilnejšie a dosahujú vyššiu produktivitu práce, avšak sú málo likvidné a často veľmi zadlžené. Súčasne sa ukázalo, že modifikované zamestnanecké ukazovatele nemožno rovnako aplikovať na podniky vo všetkých sektoroch a odvetviach národného hospodárstva. Pretrvávajúce špecifiká rezortných podnikov vyžadujú aj špecifické prístupy k hodnoteniu efektívnych výsledkov. V tejto súvislosti je odôvodnený názor, že výsledok hospodárenia v krátkodobom horizonte treba doplniť ukazovateľom Cash flow. Ukazuje sa totiž, že zisk ako výsledná ekonomická kategória prestáva plniť funkciu podnikového zdroja financií a skôr sa uplatňujú disponibilné finančné zdroje a peňažné toky.

Výrazný vplyv na ekonomickú diferenciáciu majú priame zahraničné investície, prostriedky z podporných finančných zdrojov Európskej únie a prostriedky z národných zdrojov. Následkom ich tokov sa ekonomické nožnice ešte viac otvorili a niektoré samosprávne kraje sa posunuli na nižšie priečky. Zistili sa priame efekty v jednotlivých okresoch z podporných finančných prostriedkov.

Osobitný podiel na ekonomickej diferenciácii podnikov, má podľa Hudákovej, M. (2011) ľudský činiteľ a rozhodnutia manažérov. V uvedenej súvislosti sa potvrdzuje, že riziká bezprostredne vyvolávajú nerovnovážne stavy a prehlbujú ekonomickú diferenciáciu podnikov. Popri uvedených determinantoch sa na ekonomickej diferenciácii podieľajú ďalšie faktory, ktorých štruktúru udávame v tabuľke 2.

Špecifickú úlohu pri dosahovaní synergického efektu uvedených determinantov zohráva úspešná spolupráca medzi podnikovými manažmentmi a miestnymi samosprávami obcí.

Jedným z rozhodujúcich faktorov rozvoja podnikateľských subjektov je bezpečnosť prostredia, v ktorom sú etablované. Aby podniky mohli naplno rozvinúť svoje funkcie, dosahovať podnikové ciele a hospodársku prosperitu, potrebujú k tomu bezpečné prostredie s minimálnym počtom podnikateľských rizík. Podrobná analýza bezpečného prostredia podnikateľských subjektov je základným krokom pri uplatňovaní stratégie k plošnému riešeniu diferenciácie malých a stredných podnikov v špecifickom prostredí. Podobného názoru je Filip, S. a Kováč, M. (2013).

Tabuľka 2 Determinanty ekonomickej diferenciácie podnikateľských subjektov

P.č.	Determinanty	Počet podnikov respondentov	%	Poradové číslo
1.	Vysoká konkurencieschopnosť podnikateľských subjektov v odvetviach a sektoroch	188	58,20	8
2.	Vysoká investičná náročnosť a nákladovosť	202	62,30	7
3.	Nízke ceny a cenové výkyvy	236	73,06	5
4.	Rast nepredvídaných nákladov	223	69,04	6
5.	Zložitý prístup na domáce a zahraničné trhy	239	73,99	4
6.	Oneskorené materiálne a finančné toky	256	79,20	1
7.	Kvalitatívna úroveň ľudských zdrojov	250	77,40	2
8.	Nedostatok disponibilných finančných prostriedkov	242	75,92	3
1-8	Priemer	230	71,20	-

Zdroj: Gozora, V. a kol. Záverečná výskumná správa projektu inštitucionálneho výskumu. Regionálne disparity v malom a strednom podnikaní, VŠEMvs, Bratislava, 2013.

4 INDIKÁTORY EKONOMICKEJ BEZPEČNOSTI MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV

Ekonomická bezpečnosť podnikov vyjadruje produkčno-ekonomické podmienky transformácie výrobných faktorov, v ktorých podnikateľské subjekty naplno rozvíjajú svoje funkcie, plnia podnikové ciele a podporujú zamestnanosť miestneho obyvateľstva. Zároveň vytvárajú toľko finančných zdrojov, ktoré sú nevyhnutné na rozšírenú reprodukciu. Inými slovami, pod ekonomickou bezpečnosťou rozumieme hraničný objem zdrojov, ktoré sú nevyhnutné na prevádzkovanie podniku.

Úlohou podnikových manažérov je systematicky monitorovať činnosť podnikov a prostredníctvom indikátorov hodnotiť hospodársku situáciu podnikov. Indikátory ekonomickej bezpečnosti sú spravidla produkčno-ekonomickými ukazovateľmi, ktoré svojimi hodnotami vyjadrujú mieru podnikovej bezpečnosti. Hraničnými hodnotami uvedených ukazovateľov sú kritické normatívne hodnoty.

Pravidelné monitorovanie a vnútropodnikový kontroling sa musia stať nástrojmi vnútropodnikového ekonomického riadenia a indikátory ekonomickej bezpečnosti musia včas signalizovať dosiahnutý stav s hraničnými hodnotami bezpečnosti podnikateľského prostredia. Na základe výsledkov prieskumu a osobných skúseností z manažmentu podnikov doporučujeme uplatniť nasledovné ukazovatele ekonomickej bezpečnosti podnikov.

a) Mieru zisku vo vzťahu k celkovým nákladom, alebo celkovému kapitálu. Hraničnou hodnotou by mala zostať 10 % miera nákladovej rentability. Uvedenú mieru zisku odporúčame využívať v dlhodobejšom časovom horizonte. V krátkodobom porovnávaní odporúčame využiť ukazovatele peňažných tokov (Cash flow) a to preto, že pri dlhodobom uhradzovaní záväzkov je lepšie využiť tvorbu a distribúciu peňažných prostriedkov.
b) Ukazovatele zadlženosti, aktivity, likvidity a ekonomickej efektívnosti, ukazovatele dôveryhodnosti a bonity podnikov. Produktivitu z pridanej hodnoty. Objem záväzkov nesmie prekročiť hodnotu vlastného imania podniku.
c) Ukazovatele kvality práce. Do tejto skupiny ukazovateľov možno zaradiť zatriedenie podniku a jeho výrobkov do kvalitatívnych skupín, alebo platné ISO normy.

Rýchla diagnostikácia stupňa ekonomickej bezpečnosti podnikov umožní dosiahnuť udržateľnú podnikovú ekonomiku. Systematické monitorovanie ekonomickej situácie malých a stredných podnikov umožní podnikovým manažérom dostatok informácií k prijímaniu kvalifikovaných rozhodnutí a uplatniť efektívne metódy manažérskej práce.

5 MEDICÍNA EKONOMICKY ZAOSTÁVAJÚCICH PODNIKOV

Napriek monitorovaniu hospodárskej činnosti sa podniky môžu dostať do ekonomickej krízy. Špecifické prostredie nepriaznivo ovplyvňuje podnikateľskú činnosť a je hlavnou príčinou ekonomického zaostávania podnikateľských subjektov. Výsledkom dlhodobého pôsobenia je ekonomická stagnácia, prehlbovanie ekonomického zaostávania alebo likvidácia podniku.

Riešenie uvedených stavov vyžaduje uplatniť systémové opatrenia, ktoré umožnia zvýšiť ekonomickú výkonnosť a zabezpečiť udržateľný rozvoj podnikov. Vychádzajúc z výsledkov práce Šimáka, L. (2012), Kučeru, A. (2008) a Gozoru, V. (2008) možno ekonomicky zaostávajúce podniky oživiť nasledovnými metódami:

a) Reinginieringom. Podstatou uvedenej metódy je komplexná alebo čiastočná prestavba podniku k dosiahnutiu najvyššieho stupňa uspokojenia zákazníkov a stanovených cieľov subjektu. Predmetom reštrukturalizácie môžu byť podnikové štruktúry, výrobné programy, nástroje vnútropodnikového riadenia a podnikové stratégie a taktiky. Z objektového hľadiska môže byť predmetom reinginieringu celý podnik alebo len zaostávajúce organizačné zložky.
b) Ozdravovaním podniku. Je to dlhodobejšia metóda, prostredníctvom ktorej možno ozdraviť celý podnik. Právnym podkladom pre ozdravovacie procesy je Zákon o bankrote a majetkovom vysporiadaní, ktorý v paragrafe 4

umožňuje vypracovať projekt ozdravenia podniku. Predmetom ozdravovacích projektov môžu byť podnikové štruktúry, výrobné programy, finančné úvery a záväzky voči veriteľom.

c) Revitalizáciou. Je dlhodobou metódou oživenia zaostávajúcich podnikov. Súčasťou revitalizačných procesov je prijatie vecných opatrení na likvidáciu záväzkov voči veriteľom, na eliminovanie úrokov a odvodov do poisťovacích spoločností, na zrušenie sankcií a penále. Nositeľom vecných opatrení sú revitalizačné projekty. Podmienkou úspešnej revitalizácie projektov sú negociácie s veriteľmi a zabezpečenie požadovaných finančných zdrojov.

d) Bankrotom a majetkovým vysporiadaním. Podstatou tejto metódy je očistenie podniku od finančných záťaží, dlhodobých záväzkov a to rôznymi formami predaja majetku, finančným vysporiadaním veriteľov, členov alebo akcionárov podniku. Takto očistený podnik môže začať v nových ekonomických podmienkach a vlastníckych vzťahoch s novým manažmentom kvalitatívne novú etapu podnikateľskej činnosti.

e) Asociáciou zaostávajúcich podnikov s ekonomicky silnými podnikateľskými subjektmi. Pričlenenie ekonomicky slabších subjektov sa môže uskutočniť akvizíciou alebo ekonomickým nájmom podniku, vstupom do voľných alebo užších združení hospodárskej činnosti, pri strate alebo zachovaní právnej a ekonomickej subjektivity.

Popri uvedených metódach možno využiť operatívne opatrenia na eliminovanie krízových alebo mimoriadnych situácií spôsobených opozdením materiálových a peňažných tokov, odbytovaním a speňažovaním výrobkov, nedostatkom zamestnancov alebo sekundárnymi vplyvmi prírodných katastrof, hromadným úhynom hospodárskych zvierat, devalváciou meny či obchodnými embargami.

6 ZÁVER

Z výsledkov prieskumu podnikateľských subjektov vyplynula potreba sústavného monitorovania vonkajšieho i vnútorného prostredia, odhaľovania príčin ekonomického zaostávania podnikov a vytvorenia bezpečného podnikateľského prostredia. Ukázalo sa, že nevyhnutným predpokladom priaznivých podnikateľských podmienok je identifikácia faktorov hospodárskej diferenciácie podnikov, uplatnenie kritických infraštruktúr a dosiahnutie ekonomickej bezpečnosti podnikov.

Účinným nástrojom dosahovania bezpečného ekonomického prostredia môžu byť navrhnuté indikátory ekonomickej bezpečnosti s hraničnými hodnotami vybraných ekonomických ukazovateľov.

Indikátory ekonomickej bezpečnosti malých a stredných podnikov navrhujeme spolu s ďalšími ekonomickými nástrojmi uplatniť v rámci vnútropodnikového manažmentu, k prehĺbeniu vnútropodnikového ekonomického režimu. Zvýši sa tým účinnosť podnikového manažmentu a udrží hospodárska prosperita malých a stredných podnikov.

V rámci medicínskych metód oživovania podnikových ekonomík doporučujeme uplatniť metódu reinginieringu a ozdravovania podnikov v zmysle zákona o bankrote a majetkovom vysporiadaní, metódu revitalizácie ako aj ďalšie metódy oživenia podnikov.

LITERATÚRA

[1] FILIP S. – KOVÁČ M.: 2013. *Východiská formulovania bezpečnostného prostredia*. In. GOZORA Vladimír a kol.: Regionálne disparity v malom a strednom podnikaní – Riešenie regionálnych disparít. Merkury, Bratislava 2013, str. 101-108, ISBN 978-80-89458-29-5.
[2] GOZORA V. –2008. *Regulácia organizačných systémov v agropodnikateľskom prostredí*. In. Konkurencieschopnosť a udržateľný rozvoj podnikov agropotravinárskeho sektoru. Zborník SAPV, Nesvady, 2008, str. 30-43, ISBN 978-80-89143-83-2.
[3] GOZORA V. a kol.: 2013. *Regionálne disparity v malom a strednom podnikaní – Riešenie regionálnych disparít*. Merkury Bratislava, 2013, str. 143, ISBN 978-80-89458-29-5.
[4] HUDÁKOVÁ M.:2011. *Význam ľudského činiteľa pri rozvoji malého a stredného podnikania v Slovenskej republike*. In. Ekonomicko-sociálne účinky vstupu krajín V-4 do Európskej únie. SAPV, Alamamer – Wyzsa szkola vo Warszawe, Zborník vedeckých príspevkov, Kosín, 2011, str. 44-49, ISBN 978-8089458-21-9.
[5] KUČERA A.: 2008. *Právní a ekonomické aspekty exekučního řízení v České republice*. Merkury spol. s r.o. Bratislava, 2008, 113 str. ISBN 978-80-89143-73-3.
[6] ŠIMÁK L. a kol.: 2012. *Ochrana kritickej infraštruktúry v sektore dopravy*. Žilinská univerzita v Žiline, EDIS v Žiline, 2012, 181 str., ISBN 978-80-554-0625-1.

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.